

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

**ПРОГРЕСИВНІ ТЕХНІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ
ХАРЧОВИХ ВИРОБНИЦТВ
РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА І ТОРГІВЛІ**

Збірник наукових праць

Видається з 2005 року

Випускається 2 рази на рік

Випуск 2 (16)

Харків
2012

Л.В. Пешук, д-р с.-г. наук, проф. (НУХТ, Київ)

І.І. Штик, асп. (НУХТ, Київ)

Т.Д. Казнадзей, магістрант (НУХТ, Київ)

М'ЯСО ПАРКОВИХ ОЛЕНІВ – ПЕРСПЕКТИВНА СИРОВИНА ДЛЯ ІННОВАЦІЙНИХ М'ЯСНИХ ПРОДУКТІВ

Теоретично обґрунтовано та експериментально доведено можливість використання м'яса паркових оленів у технології реструктурованих шинок. Розроблено 6 рецептур та встановлено оптимальне співвідношення оленини в дослідних зразках шинок, які були взяті для подальших досліджень. Проведено органолептичні, фізико-хімічні, функціонально-технологічні, біохімічні та мікробіологічні дослідження модельних зразків та готових виробів. На основі проведених досліджень дано рекомендації щодо перспективності впровадження технології шинок з оленини на м'ясопереробних підприємствах України.

Теоретически обоснована и экспериментально доказана возможность использования мяса парковых оленей в технологии реструктурированных ветчин. Разработано 6 рецептур с оптимальным соотношением оленины в опытных образцах ветчин, которые были взяты для дальнейших исследований. Проведены органолептические, физико-химические, функционально-технологические, биохимические и микробиологические исследования модельных образцов и готовых изделий. На основе проведенных исследований даны рекомендации относительно перспективности внедрения технологии ветчин из оленины на мясоперерабатывающих предприятиях Украины.

In theory possibility of the use of meat of park deer is reasonably and experimentally well-proven in technology of the restructured hams. A 6 compounding is worked out and optimal correlation of venison is set in the pre-

production models of hams, that were taken for further researches. Physical and chemical, functionally-technological, biochemical and microbiological studies of model standards and finish goods are undertaken. On the basis of undertaken studies recommendations are given in relation to perspective of introduction of technology of hams from venison of production of this goods on the enterprises of Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді. М'ясо – найважливіше джерело надходження повноцінних тваринних білків в організм людини, яке містить компоненти, необхідні для побудови тканин організму, стимуляції нервово-психічної діяльності, росту, розвитку та працездатності людини. Разом із тим реаліями на сьогодні є дефіцит вітчизняної м'ясної сировини. Тому фахівцями м'ясної промисловості постійно ведуться розробки як із раціонального використання наявних ресурсів, так і з пошуку нових нетрадиційних джерел повноцінного та високоякісного білка для збільшення обсягів виробництва м'ясної продукції та покращення її якості.

Серед найбільш перспективних та актуальних джерел повноцінного та високоякісного білка є м'ясо диких тварин, зокрема оленини, яка характеризується високим вмістом легкозасвоюваного білка, мікро- та макроелементів і низьким вмістом жиру. Використання оленини під час виробництва м'ясопродуктів дозволить не лише розширити асортимент, а й відкриває великі можливості з випуску функціональних продуктів харчування.

Під час розробки нових інноваційних продуктів слід урахувати попит на продукцію, а також ринкові та соціальні умови. У зв'язку з цим як досліджувані продукти обрано делікатесні вироби, зокрема шинки. Дослідженнями передбачена розробка технології шинок з оленини з вишуканим та пікантним смаком, здатних задовольнити вимогливого споживача, відмінна якість яких визначає їхню конкурентоспроможність на ринку та робить найбільш привабливими для споживача.

В Україні за останні 5 років кількість поголів'я диких тварин мисливських видів (дикий кабан, косуля, лось, олень та заєць) збільшилася на 15%. До найбільш розповсюджених в Україні диких тварин мисливського типу відносяться: косулі, поголів'я яких станом на 2010 рік склало майже 150 тис. голів, дикий кабан – 62 тис. голів, плямистий олень – 15 тис. голів, благородний олень – 4 тис. голів, заєць – 1424 тис. голів [1].

Найбільший потенціал із точки зору сировинної бази для м'ясопереробної галузі мають представники родини оленів – це лось, косуля, благородний, плямистий, а також північний олені. Оленина за

своїми поживними властивостями відноситься до пісної та здорової їжі, а ніжність та соковитість робить її унікальним, екзотичним та визнаним у всьому світі делікатесом.

Мета та завдання статті. Метою роботи є обґрунтувати та експериментально дослідити можливість використання м'яса паркових оленів у виробництві делікатесної продукції, зокрема шинок.

Поставлені в роботі завдання вирішувались експериментально з використанням органолептичних, фізико-хімічних, функціонально-технологічних, хроматографічних, мікробіологічних досліджень у трикратній повторності. Дослідження проводились у лабораторних умовах кафедри технології м'яса і м'ясних продуктів Національного університету харчових технологій, Інституті біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України, хроматографічній лабораторії ДП «Укрметртестстандарт», акредитованій виробничій лабораторії ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат» (м. Глобине), акредитованій виробничій лабораторії ТОВ «Тулчинське м'ясо» (м. Тульчин), Лабораторії молекулярно-генетичного моніторингу Інституту рибного господарства НАН України.

Виклад основного матеріалу дослідження. За морфологічним складом (табл. 1) оленина відрізняється від яловичини, свинини, конини та баранини високим вмістом м'язової тканини (від 66 до 78% залежно від виду, статі, віку та вгодованості тварини). Порівняно з яловичиною та бараниною в туші оленя менш розвинені прошарки сполучної тканини (3,9...6,6%), а м'язове волокно відрізняється дещо меншою товщиною.

Таблиця 1 – Морфологічний склад різних видів м'яса

Сировина	Вміст, %		
	М'язова тканина	Кісткова тканина	Сполучна тканина
Оленина	66,2...78,3	17,5...28,4	3,9...6,6
Яловичина	67,3...72,5	17,2...29,1	9,3...12,0
Свинина	59,8...69,0	10,3...18,2	6,7...8,6
Конина	67,0...71,2	17,3...28,4	7,9...11,8
Баранина	59,8...66,7	20,6...35,4	7,5...11,6

Оленина – це високобілковий продукт харчування, у якому вміст білка складає 19,5...23,1%, що більше, ніж у яловичині, телятині та конині. Вміст білка в яловичині – від 18,6 до 19,7%, у телятині – від 19,7 до 20,4%, у конині – 19,5...20,9%, у баранині – 15,6...19,8%. В оленині міститься 1,5% жиру як і в телятині (0,9...2,0%). При цьому в

оленині міститься найбільша кількість золи (1,2%), що свідчить про високий вміст мінеральних речовин у м'ясі. Калорійність оленини складає 106 ккал, що прирівнюється до показників телятини (89...97ккал), яка вважається найкращою для дієтичного харчування. Із метою розширення асортименту делікатесних виробів в Україні нами методом математичного моделювання було розроблено 6 рецептур шинок з оленини. Шинка є найулюбленишим делікатесом серед українських споживачів.

Зразок № 1 – варена шинка (комбінування оленини з яловичиною); зразок № 2 – варено-копчена шинка (оленина-яловичина); зразок № 3 – варена шинка (оленина-свинина), зразок № 4 – варена шинка (оленина з курятиною), зразки № 5 та № 6 – шинки, у яких комбінується оленина з яловичиною, свининою та курятиною в різних співвідношеннях. За контроль узято «Оленину варену в оболонці» в/с (ТУ 49 РСФСР).

Уся отримана продукція високої якості, з особливим пікантним смаком та ароматом, властивим дичині, із підвищеною біологічною цінністю, збалансована за амінокислотним та жирнокислотним складом і може бути рекомендована до використання в дієтичному та профілактичному харчуванні.

Під час оцінки показників якості поряд з органолептичним аналізом важливе значення мають інструментальні методи аналізу, що дозволяють визначити хімічний склад розробленого продукту, фізико-хімічні показники якості, харчову цінність та показники безпеки.

За фізико-хімічними показниками розроблені шинки мають відповідати вимогам, установленим у нормативній документації. Фізико-хімічні показники виготовлених шинок наведено в таблиці 3.

Таблиця 2 – Рецептури шинок з оленини

Сировина	Контроль	Зразок № 1	Зразок № 2	Зразок № 3	Зразок № 4	Зразок № 5	Зразок № 6
1	2	3	4	5	6	7	8
Основна сировина, кг							
Оленина	100	50	50	50	50	20	35
Свинина напівжирна				50		40	20
Яловичина в/с		50	50				
Яловичина Іс						25	40

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8
Курытина					50	15	5
Прийоці та допоміжні матеріали, г (на 100 кг несоленої сировини)							
Сіль кухонна	2500	2500	2700	2500	2500	2500	2500
Комплексна добавка «СС 6»	600	600	600	600	600	600	600
Нітрит натрію	10	10	10	10	10	10	10
Функціональна добавка № 208	300	300	300	300	300	300	300
Вода, л	15	15	15	15	15	15	15

Таблиця 3 – Фізико-хімічні показники розроблених шинок

Рецептура	Вміст вологи, %	Вміст білка, %	Вміст жиру, %	Вміст золи, %	pH
ДСТУ 4436:2005	≤70	≥12	≤30	–	–
Контроль	69,3±1,0	18,9±0,5	8,8±0,5	2,97±0,03	6,8±0,1
Зразок № 1	68,2±1,1	18,2±0,5	10,8±0,5	2,82±0,03	6,8±0,1
Зразок № 2	59,2±1,0	23,3±0,5	14,3±0,5	3,24±0,03	6,5±0,1
Зразок № 3	67,7±1,2	16,3±0,5	13,3±0,5	2,68±0,03	6,6±0,1
Зразок № 4	68,4±1,0	17,0±0,5	11,7±0,5	2,88±0,03	6,8±0,1
Зразок № 5	68,0±1,0	17,7±0,5	11,7±0,5	2,62±0,03	6,65±0,1
Зразок № 6	68,0±1,0	18,1±0,5	11,3±0,5	2,62±0,03	6,6±0,1

За даними таблиці контрольний зразок «Оленина варена в оболонці» та дослідні зразки мали показники pH у межах 6,5...6,8. Даний діапазон значень pH сприяє високому зв'язуванню вологи та формуванню щільної структури готового продукту.

Із даних таблиці видно, що всі розроблені шинки відповідали вимогам, встановленим у нормативній документації. Найбільше вологи міститься в контрольному зразку «Оленина варена в оболонці» (69,3%), це пояснюється високим її вмістом у вихідній сировині, що характерно для дичини, а найменше – 59,2% у зразку № 2 (варено-копчена шинка, у якій поєднувалися оленина з яловичиною).

Вміст білка в усіх розроблених шинках був значно вищий за показник, встановлений у нормативній документації, (≥12%) і

знаходився на рівні 16,3...23,3%. Максимальний вміст (23,3%) зареєстровано в рецептурі № 2 (варено-копчена шинка з оленини та яловичини), а найменший (16,3%) – у зразку № 3 (варена шинка з оленини та свинини). Це пов'язано із вмістом білка у вихідній сировині та способом термічного оброблення.

На сьогодні актуальним є створення продуктів з високою біологічною та харчовою цінністю, які збалансовані за амінокислотним та жирнокислотним складом.

Біологічна цінність продукту відображає його здатність задовольняти потребу організму в незамінних амінокислотах. Для оцінки біологічної цінності було використано метод амінокислотного скору, що ґрунтується на порівнянні амінокислотного складу білка досліджуваного зразка та амінокислотного складу ідеального білка (табл. 4). За еталон взято білок курячого яйця.

Установлено, що варено-копчена шинка порівняно з контролем має більш збалансований амінокислотний склад за вмістом валіну (на 0,6%), лізину (на 0,71%), метіоніну (на 0,20%), треоніну (на 0,69%), аланіну (на 0,59%), аспарагінової кислоти (на 0,69%) та гліцину (на 0,79%).

Таблиця 4 – Порівняльний аналіз амінокислотного складу варено-копченої шинки

Амінокислота	Вміст, мг у 100 г продукту						
	Білок курячого яйця, %	Контроль			Варено-копчена шинка з оленини		
		Кількість, мг	%	Скор, %	Кількість, мг	%	Скор, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Незамінні амінокислоти							
Валін	2,3	0,500	4,59	92	0,545	5,19	104
Ізолейцин	3,3	0,571	5,24	131	0,445	4,25	106
Лейцин	6,9	0,911	8,36	119	0,745	7,30	104
Лізин	6,9	0,851	7,81	142	0,894	8,52	155
Метіонін	7,4	0,246	2,26		0,258	2,46	
Треонін	5,0	0,527	4,84	121	0,580	5,53	138
Фенілаланін	5,6	0,542	4,15		0,401	3,82	
Замінні амінокислоти							
Аланін	–	0,594	5,46		0,634	6,05	

Продовження табл. 4

1	2	3	4	5	6	7	8
Аргінін	6,7	0,747	6,86		0,664	6,33	
Аспарагінова кислота	8,2	0,917	8,42		0,956	9,11	
Гістидин	2,4	0,377	3,46		0,346	3,30	
Гліцин	3,6	0,461	4,23		0,527	5,02	
Глютамінова кислота	12,6	2,203	20,22		2,121	20,21	
Пролін	4,5	0,457	4,20		0,394	3,76	
Серин	7,8	0,508	4,66		0,490	4,67	
Тирозин	4,1	0,439	4,03	136	0,371	3,54	123
Цистин	2,3	0,134	1,23	99	0,100	0,95	97

За вмістом незамінних амінокислот шинка з оленини наближається до білка курячого яйця, а за вмістом таких амінокислот, як валін, ізолейцин, лейцин, аспарагінова кислота, гліцин, гістидин, глютамінова кислота навіть переважає його. Це свідчить про те, що варено-копчена шинка з оленини має добре збалансований амінокислотний склад, характеризується високою біологічною цінністю та може бути віднесена до повноцінних продуктів харчування за вмістом незамінних амінокислот.

За результатами мікробіологічних досліджень у готових шинках не виявлено бактерій *L. Monocytogenes*, бактерій групи кишкової палички (БГКП), роду *Salmonella*, сульфитредукуючих кластридій, *Staphylococcus aureus*, а за показником МАФМ не перевищували встановлені межі, що свідчить про безпечність продукту та його придатність до вживання.

Висновки. 1. За амінокислотним складом м'ясо диких тварин значно переважає над м'ясом сільськогосподарських. Але серед м'яса диких тварин найкращою є оленина, у якій міститься найбільша кількість метіоніну, аспарагінової кислоти, гістидину, глютамінової кислоти та цистину.

2. Проведено оптимізацію рецептурного складу за амінокислотним, жирнокислотним складом та утилітарністю його організмом.

3. Установлено, що комбінування м'яса паркових оленів із яловичиною дозволяє отримати продукт із підвищеним вмістом незамінних (валін, лізін, метіонін) та замінних (аланін, аспарагінова кислота, гліцин) амінокислот, який характеризується високою

біологічною цінністю та може бути віднесений до повноцінних продуктів харчування.

4. За мікробіологічними показниками розроблені шинки відповідають вимогам нормативної документації як до шинок із м'яса сільськогосподарських тварин.

5. Розрахунки економічної ефективності розроблених шинок дають підставу рекомендувати їх до впровадження на м'ясопереробних підприємствах України (собівартість варено-копченої шинки з оленини складає 180 грн/кг).

Список літератури

1. Рогожин В. В. Консервирование пантов северного оленя смесями органических соединений / В. В. Рогожин, Ю. В. Рогожин // Хранение и переработка сельхозсырья. – 2009. – № 4. – С. 21–23.

2. Охременко В. О. Порівняльна характеристика м'ясної продуктивності і якості м'яса представників одомашненої та дикої популяції родини оленів : автореф. дис. ... канд. с.-г. наук / В. О. Охременко. – Барнаул, 2006. – 18 с.

3. Богданова К. Н. Производство мясопродуктов из нетрадиционного мясного сырья : учебно-практическое пособие / К. Н. Богданова, И. В. Брянская, Н. В. Колесникова. – Улан-Удэ : ВСГТУ, 2007. – 90 с.

Отримано 30.10.2012. ХДУХТ, Харків.

© Л.В. Пешук, І.І. Штик, Т.Д. Казнадзей, 2012.